

Adrian STOICA

DREPT CIVIL. DREPTURILE REALE

Note de curs. Spețe. Grile

Adrian STOICA

DREPT CIVIL. DREPTURILE REALE

Note de curs. Spețe. Grile

Copyright © 2014 **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără
acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STOICA, ADRIAN

**Drept civil, Drepturile reale : note de curs, spețe,
grile / Adrian Stoica. - București : Pro Universitaria, 2014**
Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0081-5

347 (498) (075.8)

Capitolul I. Patrimoniul, drepturile patrimoniale și bunurile, în viziunea Noului Cod civil

◆ 1. Structura generală a noțiunii de patrimoniu

1.1. Noțiune

Noul¹ Cod civil, schimbă într-o oarecare măsură linia impusă de Vechiul Cod civil, instituției patrimoniului¹. Chiar dacă numeroase texte

¹ Cu excepția actualului Cod civil, de-a lungul vremii România a beneficiat de alte trei codificări civile de referință și anume:

a) Codul Calimach a fost considerat codul civil al Moldovei, alcătuit de Christian Flechtenmacher și Anania Cuzanos, cu ajutorul lui Andronache Donici, Damaschin Bojincă și al altor juriști, la inițiativa domnitorului Scarlat Callimachi (*Calimach*), care l-a promulgat în anul 1817. Acest cod mai este denumit și *Codica Țivilă a Moldovei*. La promulgare, codul era scris în limba greacă. Aplicarea lui a devenit mai consecventă abia după 1833, când s-a definitivat, prin traducere, redactarea în limba română a codului, de către Christian Flechtenmacher și Damaschin Bojincă, începută odată cu cea greacă. La alcătuirea acestui cod s-a urmărit să se îmbine dreptul local, bazat pe *obiceiul pământului*, cu dreptul bizantin (*bazilicalele* sau *legiurile împărătești*), folosindu-se totodată în fapt, ca model principal, codul civil francez de la 1804 și codul civil austriac de la 1811;

b) Legiuirea Caradja este primul cod de legi al Țării Românești fiind promulgat în anul 1818 pe vremea domniei domnitorului fanariot Ioan Gheorghe Caragea (1812-1818). Prin acesta se stabileau noi taxe feudale pentru țărani, anumite dispoziții privitoare la bunuri, dar și dispoziții potrivit cărora, femeile erau excluse din viața politică;

c) Codul civil al României a fost elaborat în anul 1864, după modelul Codului civil francez din 1804, luându-se în considerare și modificările aduse între timp acestui cod, precum și proiectul de cod civil italian, legea franceză asupra transcripției din 23 martie 1853, legea ipotecară belgiană din 10 decembrie 1851, dispoziții din vechiul drept românesc. Codul civil român a fost promulgat în anul 1864 și a intrat în vigoare din 1 decembrie 1865. De la acea dată Codul Calimach aplicat până atunci în Moldova și Legiuirea Caradja din Țara Românească, celelalte legi civile, ordonanțe domnești și instrucțiuni ministeriale au fost abrogate.

legale fac referire la această noțiune, putem observa cu mare ușurință că actuale norme de drept material determină cu titlu novator și alte noțiuni care au corespondență cu instituția patrimoniului. În acest sens, de la început putem discuta despre noțiunea de „*mase patrimoniale*” sau de ceea ce înseamnă procedura de „*transfer intrapatrimonial*”.

Întorcându-ne la prezentarea noțiunii de patrimoniu, cu titlu de exemplificativ am putea aminti că dispozițiile art. 31 NCC, reglementează la alin. (1) faptul că, „*Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulara unui patrimoniu*”, art. 33 reglementează „*Patrimoniul profesional individual*”, art. 214 *separarea patrimoniilor* în cazul persoanelor juridice, art. 317 *independența patrimonială* a soților, art. 500 *independența patrimonială* în cadrul instituției *Autorității părintești*, etc.

În accepțiune curentă prin patrimoniu se înțelege *averea* sau *avuția* unei persoane. În sens mai larg (*lato sensu*), se vorbește despre *patrimoniul public* (de exemplu, Legea² apelor nr. 107 din 1996, în art. 1 alin. 2), ori în alte situații de *patrimoniu cultural* care include bunurile culturale ale unei națiuni ca, operele de artă, monumentele, etc. Se mai poate vorbi de asemenea și de un *patrimoniu geografic* (solul), de un *patrimoniu biologic* (flora și fauna) ori de un *patrimoniu lingvistic*.

Însă, pe noi ne interesează sensul tehnic, juridic al acestei noțiuni. Cuvântul patrimoniu, provine din latinescul *patrimonium*, acest cuvânt derivând de la *pater familias*, care era proprietarul întregii averi familiale. Noțiunea avea și un caracter real pentru că desemna bunurile

¹ Pentru mai multe amănunte referitoare la această instituție, a se vedea : *O. Ungureanu, C. Munteanu*, Tratat de drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale, Ed. Hamangiu, București, 2008, pp.8-20 ; *G. Boroi, C. A. Angheliescu, B. Nazat*, Curs de drept civil. Drepturile reale principale, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 1-7.

² *Legea nr. 107/1996- Legea apelor* (publicată în M. Of. Nr. 244 din 8 octombrie 1996) a fost completată și modificată prin numeroase acte normative. Printre ultimele acte normative modificatoare, putem aminti: Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71/2011, publicată în M. Of. nr. 637 din 6 septembrie 2011; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 64/2011, publicată în M. Of. nr. 461 din 30 iunie 2011; Legea nr. 146/2010 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.3/2010, publicată în M. Of. nr. 497 din 19 iulie 2010; etc.

unei familii, bunuri care se transmiteau din tată în fiu. Juriștii romani nu au definit patrimoniul și ce era curios, nu au simțit nevoia de a grupa drepturile și obligațiile într-un tot unic pe timpul vieții unei persoane, ci la încetarea ei din viață, la moștenire (*hereditas*).

Pentru a ne întoarce la sensul contemporan al noțiunii de patrimoniu, este necesar să anticipăm distincțiile sau clasificarea drepturilor patrimoniale, deoarece, patrimoniul după cum vom observa se referă exclusiv la sfera drepturilor și obligațiilor patrimoniale. Astfel, drepturile și obligațiile unei persoane pot să poarte asupra unor bunuri determinate considerate *ut singuli* față de celelalte drepturi și obligații ale aceluiași subiect de drept. După cum veți observa pe parcursul studierii materiei, sub acest aspect am calificat drepturile reale și de creață, mobiliare și imobiliare, corporale și incorporale. Dar de altă parte, drepturile și obligațiile pot să poarte asupra unui ansamblu de bunuri, adică asupra unei universalități.

Tradițional, se distinge între universalitatea de drept (*de jure*) *patrimoniul* și diverse universalități de fapt (*de facto*). Această din urmă universalitate, reprezintă o grupare de bunuri mai mult sau mai puțin omogene, care prin voința proprietarului este considerată și tratată ca un bun unic (de exemplu, fondul de comerț care constituie un ansamblu de bunuri mobile și imobile, corporale sau incorporale în scopul atragerii clientelei și obținerii de profit etc.). Universalitățile de fapt nu înglobează totalitatea drepturilor și obligațiilor unei persoane, ele fiind considerate ca părți dintr-un patrimoniu, sau într-un alt termen prezentat de către doctrină¹, ca, *sub-patrimoniul*², deoarece nu cuprinde totalitatea activului și un pasivului. În cadrul universalităților de fapt, putem include și masele patrimoniale, și implicit patrimoniile de afectățiuone, știut fiind faptul că potrivit noilor dispoziții, patrimoniul poate face obiectul unei diviziuni sau a unei afectățiuoni [art. 31 alin. (2) NCC].

Așa cum am mai amintit, singura universalitate *de jure* (de drept) admisă în dreptul nostru, este cea care se numește *patrimoniu*. În

¹ A se vedea, O. Ungureanu, C. Munteanu, op.cit., p.2.

consecință, literatura noastră juridică a definit prin numeroase fraze noțiunea de patrimoniu, dar vă prezint două dintre cele mai sugestive:

a) *patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale aparținând unei persoane fizice sau juridice determinate, privite ca o sumă de valori active și pasive, strâns legate între ele;*

b) *patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică, aparținând unei persoane.*

Este foarte important este de subliniat faptul că bunurile nu intră în definiția patrimoniului, deoarece în concepția Noului Cod civil, lucrurile, corporale sau necorporale, constituie obiectul unui drept patrimonial (art. 535). S-a observat îndreptățit că, dacă în patrimoniu ar fi incluse alături de drepturile patrimoniale și bunurile care formează obiectul acestora, s-ar ajunge la o dublare a valorii economice ceea ce ar denatura raportul activ-pasiv.

Din cuprinsul definițiilor patrimoniului se pot desprinde următoarele **principii esențiale**:

a) patrimoniu este compus dintr-un *activ și un pasiv*, însemnând că drepturile au același titular iar bunurile reunite același proprietar. Coeziunea acestui ansamblu este *fungibilitatea* elementului activ și a elementului pasiv;

b) drepturile care-l compun sunt patrimoniale, evaluabile în bani. De aceea când spunem *patrimoniu*, spunem implicit *pecuniar*, de unde rezultă că cele care nu au o asemenea expresie vor rămâne prin natura lor în afara patrimoniului-de aceea ele sunt numite *drepturi extrapatrimoniale* sau *nepatrimoniale*.

c) patrimoniu este distinct de bunurile care îl compun la un moment dat. El există indiferent de schimbările și modificările care se produc cu drepturile și obligațiile care-i alcătuiesc conținutul.

1.2. Elementele patrimoniului

Așa cum am evocat în rândurile precedente, patrimoniu este compus dintr-un *activ și pasiv*, el prezintă întruchiparea drepturilor și obligațiilor unei persoane. Renumitul prof.univ.dr. Ovidiu Ungureanu spunea că: '*Patrimoniul amalgamează drepturile și obligațiile cu conținut economic*'. Însă, ca expresie contabilă în el se distinge un **activ**

și un *pasiv*. Față de aceste aspecte, putem distinge următoarele **elemente ale patrimoniului**:

a) **Activul patrimonial**, este alcătuit din drepturile patrimoniale, adică acele drepturi care pot fi exprimate în bani, adică *drepturile reale* (exemplu: dreptul de proprietate asupra apartamentului, dreptul de uzufruct asupra unor terțe bunuri etc.), drepturile *de creanță* (exemplu: dreptul de a primi prețul asupra bunului vândut etc.), precum și *unele acțiuni în justiție* cu privire la respectarea drepturilor asupra unui bun (exemplu: acțiunea în revendicare a unui bun).

Așa cum am arătat, în patrimoniu nu sunt cuprinse drepturile care nu au o semnificație economică și nu sunt susceptibile de o evaluare în bani. Nu vor fi totuși considerate în afara patrimoniului, drepturile asupra unor bunuri insesizabile sau cele care sunt exclusiv atașate persoanei, cum ar fi dreptul de a revoca o donație pentru o ingratitudine;

b) **Pasivul patrimonial** este compus din datoriile (obligațiile, sarcinile) care pot fi evaluabile în bani. Ele constau în *obligația de a da*, *obligația de a face* sau *obligația de a nu face ceva* ce ar fi putut face dacă titularul nu s-ar fi obligat la abținere. Pasivul este cel care face din patrimoniu o universalitate *in jure*, care ipotetic poate depăși o simplă colecție de bunuri.

Aceste două componente ale patrimoniului (*activ și pasiv*) nu pot fi disociate. A dobândi un patrimoniu nu înseamnă numai a deveni proprietarul bunurilor care-l compun, ci înseamnă deopotrivă a deveni debitorul datoriilor care îl grevează. Sub acest aspect, patrimoniu este indivizibil. Atât *activul* cât și *pasivul* sunt susceptibile de o evaluare pecuniară. Dacă primul îl depășește pe al doilea, se poate admite că numai soldul este cel care formează patrimoniu. Invers, dacă cel de al doilea îl depășește pe primul nu trebuie să concluzionăm că patrimoniu nu mai există; el există dar este *negativ*.

Este necesar să subliniem faptul că *activul patrimoniului* se întinde pe două planuri distincte:

- acela al *capitalului*;
- acela al *veniturilor*.

Așadar din punct de vedere economic, activul poate fi împărțit în:

• *capital*-care reprezintă expresia valorică a bunurilor dintr-un patrimoniu și care la rândul său poate fi, *productiv* (ex. un imobil

închiriat, o sumă de bani împrumutată care produce dobândă etc.), sau *neproductiv* (un imobil neînchiriat, etc.);

- *venituri*, care reprezintă valori direct legate de activitatea persoanelor. Considerăm faptul că, capacitatea de muncă a unui individ nu constituie un element al patrimoniului său. Într-adevăr, forța de muncă, spre deosebire de salariile care derivă din ea, nu face parte din patrimoniu deoarece, deși ea are o semnificație economică, este strâns legată de corpul uman iar acesta este în afara patrimoniului.

1.3. Caracterele patrimoniului

Instituția patrimoniului potrivit Noului Cod civil, în mare parte și-a păstrat importanța reglementată și de vechile dispoziții. După cum vom observa, se introduce instituție novatoare, denumită fiducia, care poate fi considerată drept o tehnică juridică modernă „*de gestione a patrimoniului, fundamentata pe ideea transferului*”, temporară, a unui drept/bun din patrimoniul constituitorului în patrimoniul fiduciarului, cu un scop determinat contractual (administrarea dreptului/bunului de către fiduciar în folosul unuia sau mai multor beneficiari).

Cu titlu generic, art. 31 NCC dispune că orice persoană fizică sau juridică are un patrimoniu. În continuare, textul amintit stabilește faptul că patrimoniul, în funcție de dimensiunea sa sau de calitatea persoanei care îl deține, se poate fracționa în 2 sau mai multe mase patrimoniale, care sunt considerate ele însele universalități juridice. Această fracționare se poate face întotdeauna prin intermediul divizibilității sau afectățiunii patrimoniale. De exemplu, masele patrimoniale fiduciare vor fi considerate patrimonii de afectățiune. Afectățiunea patrimonială, este în sensul art. 2.324 alin. (2)- (4) din NCC, o specie a diviziunii patrimoniale, deoarece sunt reglementate anumite cazuri speciale de urmărire a bunurilor existente în patrimoniul unei persoane debitoare.

După cum vom observa, o astfel de formă de fracționare a patrimoniului este fiducia, tehnică juridică prin intermediul căreia o fracțiune de patrimoniu este transferată/pusă la dispoziția fiduciarului care va putea face inclusiv acte de dispoziție cu privire la bunurile/drepturile ce fac parte din acea fracțiune de patrimoniu. Fiduciarul este practic un

proprietar legal (legal ownership) al fracțiunii de patrimoniu respectiv, chiar dacă dreptul său nu este perpetuu și nici exclusiv.

Însă, pentru o mai bună înțelegere a instituției patrimoniului, față de noile dispoziții civile, **trăsăturile** sau **caracterele juridice** ale patrimoniului pot fi următoarele:

1. Patrimoniul este o universalitate juridică. Această trăsătură semnifică faptul că, *patrimoniul este o totalitate sau o masă de drepturi și obligații patrimoniale care aparțin unei persoane*. Patrimoniul înglobează-așa cum am mai arătat-un *activ* compus din drepturile unui titular iar bunurile în ansamblul lor, același proprietar în persoana titularului și un *pasiv*, adică toate datoriile sau obligațiile patrimoniale ale aceleiași persoane. Există o corelație esențială între *activ* și *pasiv*, făcând ca drepturile să corespundă obligațiilor. Drepturile și obligațiile privity singular sunt distincte de universalitate (*universitas juris*), fapt care conduce la concluzia potrivit căreia, patrimoniul este independent de schimbările și modificările care se produc cu drepturile și obligațiile care-i alcătuiesc conținutul.

2. Unicitatea patrimoniului. Aceasta presupune că *o persoană fizică sau juridică nu poate avea decât un singur patrimoniu și că orice persoană are un patrimoniu, chiar dacă ea are numai datorii*. Altfel spus, niciun patrimoniu fără o persoană și nici o persoană fără patrimoniu. Unicitatea patrimoniului derivă din unitatea subiectului care este titular al patrimoniului și poate fi considerată potrivit actualelor dispoziții civile, un caracter sau o trăsătură cu titlu general specifică patrimoniului. Acest caracter are la baza celebra teorie a personalității patrimoniului (TPP), promovată de iluștrii¹ juriști francezi C. Aubry și C. Rau.

¹ C. Aubry și C. Rau, au fost doi celebri juriști francezi ai sfârșitului de secol XIX, ambii profesori ai Universității din Strasbourg. Teoria personalistă a patrimoniului (TPP), reprezintă de fapt o teorie clasică, ai cărei promotori au fost cei doi juriști. Ideile de bază a acestei teorii clasice sunt următoarele: numai persoanele pot avea un patrimoniu; orice persoană are un patrimoniu; o persoană nu poate avea decât un singur patrimoniu care este unitar și indivizibil; patrimoniul nu poate fi separat de persoana care îl deține.